

ХРОНІКА

*ІВАН БОРОВЕЦЬ (КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ),
ГЕННАДІЙ БОРЯК (КИЇВ), СТЕПАН ВІДНЯНСЬКИЙ (КИЇВ)*

МІЖНАРОДНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ «РОЗПАД АВСТРО-УГОРСЬКОЇ МОНАРХІЇ ТА ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: ДО 100-РІЧЧЯ УТВОРЕННЯ ЧСР, УНР, ЗУНР І ВІДРОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ» ТА ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ КОМІСІЇ ІСТОРИКІВ УКРАЇНИ І СЛОВАЧЧИНИ

Заходи відбулися 7–8 листопада 2018 р. в Інституті історії України НАН України. На круглому столі зі вступним словом до його учасників звернувся директор установи акад. НАН України *В.Смолий*. Він зазначив, що 2018 р. є багатим на ювілейні дати й дає можливість ще раз звернутися до переломних подій всесвітньої історії, по-новому переосмислити їх значення в історії окремих народів та людства загалом. Було наголошено, що у роки Першої світової війни полягло понад 10 млн людей, що рівнялося втратам у Європі упродовж попередніх двох століть, відбувся крах монархій, але й постали нові держави. Вчений актуалізував та узагальнив головні повоєнні проблеми розвитку Європи: необхідність перебудови міждержавних взаємин на засадах національної рівноправності й мирного співжиття народів, демократизації та гуманізації суспільства; недосконалість та несправедливість Версальської системи міжнародних відносин, особливо стосовно українців; посилення міграційних процесів; нестійкість демократичної системи суспільно-політичного розвитку, що породило встановлення авторитарних режимів й тоталітарних диктатур; загострення міжнаціональних суперечностей; активізація автономістської та іредентистської пропаганди у Центрально-Східній Європі.

Модератор круглого столу заступник директора Інституту історії України НАН України чл.-кор. НАН України *Г.Боряк* акцентував увагу зібрання на державотворчому аспекті розвитку Центрально-Східної та Південно-Східної Європи у повоєнний час, порівняв його з суспільно-політичними подіями на українських теренах і таким чином запропонував колегам по форуму напрям фахової дискусії щодо того, чи є поступ української державності повноцінною складовою загальноєвропейських державотворчих процесів.

Стартовим тематичним виступом став аналітичний екскурс провід. наук. співробітника відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, д-ра іст. наук, проф. *А.Мартинова* у технологію складання системи міжнародних відносин після Першої світової війни. Дослідник зумів у палітрі міждержавних взаємин виокремити та пояснити фактори конфліктності, які були закладені у фундамент Версальсько-Вашингтонської системи. Важливими стали авторські міркування щодо причин краху імперій, ефективності безпекової політики провідних європейських демократичних держав, діяльності Ліги Націй, впливу світової економічної кризи на загострення міжнародних відносин. А.Мартинов також наголосив на появі проекту європейської інтеграції на австрійському ґрунті, що був представлений ідеями Р.Куденгофе-Калергі. Але на той час він так і залишився нереалізованим. На завершення доповідач сформулював риторичне питання: якою мірою враховані уроки Першої світової війни?

Проблеми міграції населення у Центральній та Східній Європі як одного з наслідків розпаду імперій торкнувся словацький дослідник доц. філософського факультету Університету ім. Матея Бела (Банська-Бистриця), д-р філософії *М.Шмігель*. Головну увагу у своїй доповіді він сконцентрував на становищі полонених російської армії у таборах на чеських та моравських землях. Науковець наголосив, що нез'ясованими в історіографії залишаються особливості процесу їх репатріації на батьківщину, який був ускладнений військово-політичними подіями у Словаччині 1919 р.

Найбільш об'ємним тематичним блоком круглого столу стали дослідницькі проблеми щодо утворення та особливостей міжнаціональних відносин у Чехословацькій Республіці (ЧСР). Провід. наук. співроб. Інституту суспільних наук Словацької академії наук (Кошице), канд. іст. наук *М.Гайдош* визначив детермінанти національної політики уряду Чехословаччини. Він вказав, що його основним завданням у цьому напрямку стало вибудовування конструктивних взаємин із численними національними меншинами (німцями, угорцями, поляками, українцями-русинами, євреями). Влада йшла назустріч їх національно-культурним вимогам, але за умови, що вони не суперечили чехословацькій державності. У процесі обговорення виступу учасники дійшли висновку, що дискусійним питанням залишається рівень національної самосвідомості пересічних громадян ЧСР у той час, а також критерії й мотиви, які їх спонукали записуватися до графи тієї чи іншої національності під час перепису населення у 1920 р.

Ставлення чехословацького лідера Т.Г.Масарика до революційних подій в Україні 1917–1921 рр. стали стрижневою ідеєю виступу зав. відділу історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, чл.-кор. НАН України *С.Віднянського*. Дослідник докладно проаналізував погляди Т.Г.Масарика на суспільно-політичні процеси в Україні упродовж 1917 – початку 1918 рр., визначив мотиви його підтримки української влади. Водночас пояснив його негативну оцінку зміни зовнішньополітичної орієнтації Центральної Ради на початку 1918 р. У результаті під час січневого наступу більшовицьких військ на Лівобережній Україні дислоковані там чехословацькі підрозділи, сформовані з полонених російської армії, мали чисельну перевагу над обома сторонами конфлікту, але дотримувалися збройного нейтралітету в цій російсько-українській війні. Вчений також уточнив, що Т.Г.Масарик сподівався на позитивні домовленості з більшовицькими лідерами. Така позиція мала згубні наслідки як для української державності, так і для справи

Масарика, адже чехословацькі війська, що перекидалися через Сибір на Далекий Схід, зрештою не уникнули збройного протистояння з більшовиками.

Словацький напрямок внутрішньої політики чехословацького уряду в 1918–1919 рр. розглянув у своїй доповіді провід. наук. співроб. Інституту суспільних наук Словацької академії наук (Кошице), канд. іст. наук *С.Конечний*. Він акцентував увагу на тому, що утвердження нової влади на словацьких землях розтягнулося в часі у зв'язку з воєнними діями проти угорських підрозділів (у тому числі угорської Червоної армії у квітні – червні 1919 р.). Окреслив проблеми, з якими зіткнувся уповноважений міністр у справах Словаччини В.Шробар: угорський іредентизм, проведення адміністративної й земельної реформ, брак кваліфікованих кадрів прочехословацької орієнтації для обіймання посад в управлінських структурах. Доповідач зауважив, що остання обставина зумовила відрядження з чеських земель працівників служби охорони порядку, залізничників, чиновників, учителів для організації нової влади на словацьких землях. У подальшому це стало однією з причин напруження у чесько-словацьких взаєминах.

Логічним продовженням виступу словацького колеги стала доповідь доц. кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, канд. іст. наук *І.Боровця*, присвячена пітсбурзьким домовленостям між чеськими та словацькими емігрантами в 1918 р. щодо принципів співіснування у Чехословацькій державі. Доповідач докладно проаналізував текст угоди, яку він запропонував назвати декларацією, адже в ній не йшлося про взаємні зобов'язання, а прописувалися лише гарантії чеської сторони щодо статусу Словаччини у Чехословаччині. Дослідник також розглянув історіографічні інтерпретації пітсбурзького документа й використання його у політичній боротьбі між празькою владою та словацькими автономістами у міжвоєнний період.

Учасники круглого столу не оминули увагою аспекти розвитку Закарпаття (Підкарпатської Русі). Так, проф. Університету ім. П.Й.Шафарика (Пряшів, Словаччина) *П.Шворц* презентував цікавий синтез історіографічних напрацювань і чітко виокремив п'ять державотворчих концепцій політичних лідерів Закарпаття (автор назвав їх угорськими русинами) у 1918–1919 рр. Використовуючи мультимедійну презентацію, доповідач систематизував й унаочнив політичні проекти щодо наступних варіантів державно-правового статусу Закарпаття: збереження у складі Угорщини з наданням краю національно-територіальної автономії; об'єднання з іншими західноукраїнськими землями, адже поширення повноважень української влади на Закарпаття було задекларовано у Львові Українською національною радою; автономний статус у складі Чехословаччини; проголошення незалежності з опорою на русинські емігрантські організації за океаном; москвофільська орієнтація на приєднання до Росії.

Процес входження Закарпаття до складу Чехословаччини, а саме формування структури державного управління та адміністративного устрою Підкарпатської Русі розкрив зав. кафедри історії Стародавнього світу й середніх віків Ужгородського національного університету канд. іст. наук, доц. *І.Ліхтей*. Доповідач проаналізував нормативно-правову базу управлінських органів у краї. Зокрема акцентував увагу на «Генеральному статуті про організацію адміністрації Підкарпатської Русі...» та змінах до нього. Окреслив напрями діяльності директорії на чолі з Г.Жатковичем

(адміністратор, згодом – губернатор краю), прокоментував їх вимоги празькій владі, у тому числі ті, що стосувалися адміністративного розмежування між Словаччиною та Підкарпатською Руссю. Вказав, що більшість посад в адміністративному апараті обійняли вихідці з чеських та словацьких земель. Цікавим моментом виступу стала інформація про тимчасовий арешт чехословацькими органами громадської безпеки учасників колективу Української республіканської капели О.Кошиця, що саме прямувала на гастролі до Європи.

Важливим напрямком роботи круглого столу стало обговорення діяльності дипломатії УНР у період національно-визвольних змагань. Провід. наук. співроб. відділу історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, д-р іст. наук, проф. *І.Матяш* свій виступ, супроводжуваний яскравою інформативною презентацією, присвятила становленню української дипломатичної та консульської служби у 1917–1924 рр. Доповідачка вказала тогочасну локалізацію у Києві службових приміщень української дипломатії, персонально перерахувала склад консульського корпусу, що перебував у столиці УНР. Окремо дослідниця зупинилася на взаєминах гетьманської дипломатії з представниками Центральних держав, розкрила окремі аспекти діяльності дипломатичних служб Директорії УНР та ЗУНР. Вона наголосила, що після встановлення більшовицької влади в Україні за кордоном де-факто продовжували діяти українські дипломатичні місії до травня 1924 р., а символічні функції Державний центр УНР виконував до відродження незалежності України, коли 22 серпня 1992 р. останній президент УНР в еміграції М.Плав'юк передав у Києві першому Президентові України Л.Кравчуку клейноди УНР і грамоту на правонаступництво.

Продовжив тему діяльності тогочасної української дипломатії професор Тернопільського національного торговельно-економічного університету, д-р іст. наук *І.Дацків*, який актуалізував роль і значення Брестського договору 1918 р. у становленні незалежної УНР. Науковець відзначив, що запрошення німцями делегації Центральної Ради на переговори у Бресті стало першим кроком міжнародного визнання України як держави. У зв'язку з цим міністр закордонних справ О.Шульгин розгорнув активну підготовчу роботу та консультував членів делегації щодо їхньої лінії на переговорах. Доповідач наголосив на проблемах, з якими зіткнулися наші дипломати в Бресті: цілком негативна реакція більшовицької делегації на всі пропозиції української сторони; підозріле ставлення австро-угорської делегації до висловленої ідеї соборності українських земель; тиск на українських переговорників з боку німецької делегації. Водночас він наголосив, що остання була найбільш прихильною до вимог українців. Висновок виступу засвідчив, що попри різні оцінки Брестського договору в історіографії, він став першим офіційним міжнародно-правовим актом, який визнав факт існування незалежної УНР на зовнішньополітичній арені.

Учений секретар Інституту історії України НАН України, д-р іст. наук, проф. *О.Рубльов* розкрив оригінальний і маловідомий широкому науковому загалу сюжет про ідеологічні нападки на дослідників проблематики ЗУНР у радянській Україні в 1950–1970-х рр. Доповідач докладно проаналізував процес цькування науковців на прикладі львівського історика О.Карпенка. Останній у своїй статті «До питання про характер революційного руху в Східній Галичині 1918 р.», опублікованій 1958 р.,

тобто вже в часи «хрущовської відлиги», висловив міркування про «народний характер» повстання, що мало наслідком проголошення ЗУНР. Партійно-державні органи звинуватили його у «націоналістичній трактовці подій», до критики долучилися і співробітники Інституту історії АН УРСР. О.Рубльов наголосив, що публічно на захист О.Карпенка стали відомі історики І.Крип'якевич і Ф.Шевченко. У висновку доповіді дослідник вказав на «казус Карпенка» як доказ того, що хоча ХХ з'їзд КПРС й зняв деякі обмеження часів сталінського режиму, але рівень цієї «свободи» був недостатнім для повноцінного наукового дослідження.

Підсумковим виступом стала цікава й вельми пізнавальна доповідь ст. наук. співроб. відділу історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, канд. іст. наук *О.Іваненко* щодо зв'язків університетів Наддніпрянської України з науковими центрами Австро-Угорщини на початку ХХ ст. Вона зауважила, що незважаючи на геополітичне суперництво між Російською та Австро-Угорською імперіями, українські науковці здійснювали відрядження до Габсбурзької монархії, брали там участь у міжнародних наукових форумах (наприклад, у XVI Міжнародному конгресі лікарів у Будапешті 1909 р., VIII Міжнародному фізіологічному конгресі у Відні 1910 р.), співпрацювали з колегами у Відні, Будапешті, Празі та інших містах.

У цілому робота круглого столу відзначалася динамічністю та насиченістю. Учасники ставили уточнюючі запитання, ініціювали активні дискусії, що стосувалися, зокрема, ставлення Т.Г.Масарика до українських політичних подій у 1917–1918 рр., взаємин тогочасної української влади з навколишніми сусідами, історичних витоків національного державотворення у Словаччині, проблеми міжнаціональної взаємодії у Центрально-Східній Європі в минулому та на сучасному етапі. Матеріали форуму будуть опубліковані у спеціальному випуску збірника наукових праць Інституту історії України НАН України «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки».

Засідання Комісії істориків України і Словаччини наступного дня (8 листопада) розпочалося з «ранкової кави» у посольстві Словацької Республіки в Україні. На зустрічі з членами комісії були присутні перший секретар посольства Р.Жатко, радник і заступник посла з питань зовнішньо- та внутрішньополітичної взаємодії з українською владою, та другий секретар Б.Галло (відповідальний за співробітництво в сфері культури, освіти, ЗМІ). Співголова словацької частини комісії М.Гайдош поінформував дипломатів про словацько-українську наукову співпрацю в рамках комісії, яка триває з 1993 р., наголосив на її головних здобутках, зокрема вивченні русинської проблематики. Заступник голови української частини комісії С.Віднянський запропонував активізувати співпрацю істориків з посольством Словаччини щодо взаємного обміну інформацією, організації наукових заходів за сприяння та допомоги з боку посольства.

Особливе зацікавлення з боку Р.Жатка викликало питання національної самосвідомості населення Північно-Східної Словаччини. *М.Гайдош* зазначив, що словацька влада не заперече нічийого права на власний демократичний вибір щодо національної самоідентифікації й кожен може декларувати свою належність до русинів, українців, словаків, лемків, бойків та ін. *С.Віднянський*, своєю чергою, наголосив на тому, що більшість вітчизняних істориків у руслі формування

національної свідомості та державотворчого процесу в Україні відстоюють концепцію належності русинів саме до української нації, не заперечуючи при цьому їхніх субетнічних, мовних та інших відмінностей, що стали результатом особливостей історичного розвитку та політики пануючих у краї режимів.

Учасники зустрічі також торкнулися проблеми вживання прийменників «на» та «в» у поєднанні зі словом «Україна». *І.Боровець* зауважив, що правильною є форма «в Україні», оскільки прийменник «на» зазвичай використовується з назвами географічних та історичних регіонів, островів, позначає бездержавні території. Він додав, що така ситуація спостерігається не лише з Україною, але й зі Словаччиною, де теж прийменник «на» більш уживаний, ніж «в». *Р.Жатко* відповів, що у цьому випадку йдеться винятково про граматичну форму, без політичного підтексту, і використання ним прийменника «на» жодною мірою не піддає сумніву ані українську, ані словацьку державність.

Реагуючи на звернення членів комісії, *Р.Жатко* зазначив, що посольство обмежене у фінансових ресурсах, але в межах своїх сил та можливостей сприятиме і йтиме назустріч потребам історичних дослідницьких проектів. *Б.Галло* наголосив на необхідності тісної комунікації між науковцями та посольством, адже він не був поінформований про організацію круглого столу та засідання комісії. У зв'язку з цим необхідно пояснити, що така ситуація виникла через кадрові зміни, адже новий посол Словацької Республіки в Україні Марек Шафін вручив копії вірчих грамот заступникові міністра закордонних справ України В.Бондару лише 16 серпня цього року. Підтвердженням готовності до співпраці стало те, що *Б.Галло* вручив усім особисті візитки. На завершення зустрічі учасники зробили колективне фото на тлі прапорів України, Словаччини та Європейського Союзу.

Після візиту до словацького посольства робота комісії продовжилася у залі засідань Інституту історії України НАН України. У складі української частини засідання було п'ятеро осіб: *Г.Боряк* (співголова), *С.Віднянський* (заступник співголови), *І.Боровець* (секретар української частини), *О.Рубльов*, *І.Ліхтей* (члени комісії). Словацьку частину представляли четверо науковців: *М.Гайдош* (співголова), *С.Конечний* (заступник співголови), *М.Шмігель* (секретар словацької частини), *П.Шворц* (член комісії).

Г.Боряк акцентував увагу та тому, що з часу заснування комісії зроблено чимало в поглибленні українсько-словацького співробітництва в галузі історичної науки. Зокрема в Україні за керівництва *С.Віднянського* підготовлено й захищено дисертації з історії Словаччини та українсько-словацьких відносин: *І.Євсеєнко*, *І.Вовканичем*, *Т.Сергієнко*, *Д.Морозом*, *І.Боровцем*, *Л.Янчук*. Зауважив, що в останні три роки засідання комісії відбуваються регулярно (2016 р. – в Ужгороді, 2017 р. – у Старій Лесні в рамках міжнародного Карпатського симпозіуму, 2018 р. – у Києві). Співголова також люб'язно відзначив, що члени комісії є різні за науковими школами, напрямками досліджень, а також ідеологічним спрямуванням, але це не заважає толерантній співпраці, що збагачує обидві сторони.

С.Віднянський додав, що за останні роки опубліковано 6-й випуск «Історичного часопису з богемістики та словакістики» (друкований орган комісії, до редколегії якого входять більшість її членів), де вміщено матеріали конференції «Україна і Словаччина на початку Другої світової війни: міфи, реалії, пам'ять», а також 27-й

випуск збірника наукових праць «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки» (до складу редколегії входить М.Гайдош), який зареєстрований у низці міжнародних наукометричних баз даних, зокрема CEJSH, заснованої академіями наук країн Вишеградської четвірки. У ньому міститься окрема рубрика, присвячена 100-річчю утворення Чехословацької Республіки та 50-річчю «Празької весни», зі статтями М.Гайдоша, С.Конечного, українських словакістів І.Вовканича, І.Шніцера, Р.Постоловського, А.Слесаренка.

Заступник співголови комісії звернув увагу також на інші видання, що мають зацікавити словацьких колег, зокрема на підготовлений вінницькими істориками посібник «Нариси історії Чехії» (рецензією на нього відгукнулися науковці з Кам'янця-Подільського С.Копилов та І.Боровець) і колективну монографію рівненських дослідників «Криза комуністичної системи в Чехословаччині: “Празька весна” 1968 року та утвердження режиму “нормалізації”» (автором рецензії у цього річному 4-му числі «Українського історичного журналу» став С.Віднянський).

М.Гайдош у своєму виступі наголосив, що характерною рисою роботи комісії є взаємодопомога та взаєморозуміння, навіть у супереччю тому, що з окремих питань її члени мають різні та інколи діаметральні погляди щодо етнічної належності, державного устрою. Стосовно конкретних здобутків словацьких членів комісії він звернув увагу на власну монографію (у співавторстві з С.Конечним) «Українська меншина у Словаччині як об'єкт і суб'єкт політики (1945–1953)», дві частини якої опубліковано в 2013–2014 рр., а третя вийде друком цього року, а також на результати виконання проекту «Словаччина і Підкарпатська Русь у міжвоєнний період – пошуки нової коєкзистенції» за наукового керівництва П.Шворца. Крім того, відсутній на цьому засіданні член комісії М.Даніш брав участь у перекладі словацькою мовою коментованого життєпису І.Франка, а Л.Гарбульова здійснила оригінальне дослідження про Голодомор в Україні на сторінках словацької преси 1932–1933 рр. М.Шмігель, своєю чергою, плідно досліджує історію Української повстанської армії, продовжується активна співпраця словацьких дослідників з істориками Ужгородського національного університету.

І.Боровець інформував про розробку словацької проблематики в Кам'янець-Подільському національному університеті. Серед здобутків указав на розвідки про взаємини І Словацької Республіки і ІІІ Болгарського Царства у 1939–1944 рр., розвиток архівної справи у Словаччині, дипломатію угорсько-словацької «Малої війни», викладання історії у сучасній словацькій середній школі, роль М.Р.Штефаника у створенні Чехословаччини.

Жваве обговорення викликало друге питання засідання щодо проблематики й тем спільного дослідження. *Г.Боряк* запропонував підготувати енциклопедичне видання з умовною назвою «Україна і Словаччина: спільне минуле й сьогодення» з паралельним викладом поглядів та оцінок українських і словацьких істориків на одну й ту саму подію, процес, постать із загальною кількістю гасел близько 100. До першого блоку проблем, на думку співголови комісії, можна віднести період Австро-Угорської монархії, до другого – міжвоєнну добу, до третього, найбільш контроверсного – Другу світову війну.

С.Віднянський закликав словацьких колег не обмежуватися вивченням окремих суто регіональних проблем історії України (Підкарпатська Русь – Карпатська

Україна – Закарпаття, русинська проблематика), а розширювати територіальні рамки дослідження на всю Україну, як це роблять, наприклад, угорські історики, котрі підготували декілька узагальнюючих праць з української історії.

І.Ліхтей підтримав ідею щодо енциклопедичного збірника і запропонував обмежитися хронологічними межами ХХ ст., зокрема простежити погляди Т.Г.Масарика на вирішення українського питання та його ставлення до словаків, реакцію словацької спільноти на Голодомор в Україні, діяльність УПА у світлі словацьких архівів, реакцію української громадськості на події «Празької весни» й «Нижньої революції» та ін. Він зауважив, що маловивченими залишаються питання ставлення керівництва УРСР до подій 1968 р. у Чехословаччині, передусім першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста до лідера «Празької весни» А.Дубчека.

Словацькі члени комісії загалом підтримали висунуті пропозиції. *М.Гайдош* зазначив, що слід розпочати роботу щодо обсягу і схеми подачі матеріалу, узгодження конкретного переліку гасел, залучення до цього інших колег, а не лише членів комісії. *П.Шворц* і *М.Шмігель* наголосили, що серед словацьких істориків, на жаль, досить мало фахівців, які цікавляться власне проблемами історії України. *Г.Боряк* погодився з цим аргументом і запевнив, що узгодження гасел довідника має обов'язково враховувати аспект дослідницьких напрацювань у тому чи іншому напрямі.

На завершення *Г.Боряк* від імені керівництва Інституту історії України НАН України презентував словацьким колегам колективне видання «25 років незалежної України: нариси історії нації та держави», в якому узагальнено сучасні наукові погляди історії трьох українських модерних революцій. Співголова комісії наголосив, що попередні подібні праці грішили ура-патріотичними трактуваннями, але драматичні події останніх років в Україні змусили авторів публікацій багато у чому переосмислити минулі здобутки та прорахунки й подати більш виважені, критичні, самокритичні оцінки.

Отже робота міжнародного круглого столу та засідання Комісії істориків України і Словаччини в Києві стали вагомим внеском у розвиток української словакістики та словацької україністики, демонстрацією того, що сучасні вітчизняні історики творчо і плідно розробляють проблеми міжнародних відносин та всесвітньої історії й у такий спосіб беруть активну участь у поступі євроінтеграційного курсу України.